

D·N

11/3 1948

USA, Ryssland och atom- bomben

Omedelbart efter krigets slut föreslog USA, England och Kanada åtgärder för internationell kontroll av atomvapnet. I januari 1946 beslöt Förenta nationerna att upprätta en särskild kommission för att utreda frågan, och denna kommission började sitt arbete i juni samma år; den innesluter representanter för staterna i säkerhetsrådet och för Kanada. Två gånger har kommissionen med stor majoritet anbefallt en lösning av problemet, och sammanlagt tretton stater har — i anslutning till ändringar i säkerhetsrådets sammansättning — uttalat sig härför. Men intet har kunnat göras, ty de representerade östblocksstaterna, Ryssland och Polen, vägrar att ansluta sig till majoriteten.

Det av flertalet godtagna förslaget, som i huvudsak utarbetats inom USA, går ut på en långt gående internationalisering av atomkraften. Då en effektiv uppdelning i fredligt och krigiskt begagnande av denna kraft inte är möjlig, föreslår man att det för kraftens framställande nödvändiga råmaterial skall kunna utnyttjas blott av ett internationellt organ. I dettas hand skall också i

huvudsak ligga det vetenskapliga och tekniska arbetet på området. Inom en begränsad ram skall visserligen atomkraften kunna exploateras och dess problem bearbetas inom de särskilda staterna, men det internationella organet skall erhålla fullständiga upplysningar härom och vara berättigat att utöva kontroll. Om en stat bryter mot de givna föreskrifterna skall en internationell aktion för säkrande av överenskommelsens tillämpning kunna äga rum, och vid beslut om en sådan inom det internationella organet skall stormakterna — i motsats till vad fallet är i säkerhetsrådet — icke äga vetorätt. I samband med upprättandet av denna ordning skall, föreslår man, förbud ges mot produktion och användning av atombomber.

Rysslands förslag skiljer sig i en rad avgörande punkter från USA:s. Först skall ett allmänt förbud mot atomvapnet beslutas, därefter skall kontrollen utformas. Ett internationellt organ skall, därom råder enighet, upprättas, men ryssarna vill ge detta organ synnerligen begränsade befogenheter; sålunda skulle det behövliga råmaterial stanna under de enskilda staterna, och konkurrens om detta material staterna emellan bleve inte utesluten. De internationella kontrollmöjligheterna skulle likaså vara starkt beskurna och de skilda staterna faktiskt ha möjlighet att i hemlighet tillverka atombomber. Och slutligen: ett brott mot avtalet kan enligt det ryska förslaget beivras blott av säkerhetsrådet; varje stormakt kan alltså hindra en kontrollåtgärd eller en aktion vid fördragsbrott genom att inlägga veto.

Att endast en ordning av ungefär den art majoriteten inom kommissionen föreslår skapar någorlunda stor trygghet synes vara obestriddigt. Blott på denna väg hejdas en kapprustning i atomvapen staterna emellan. Förslaget visar USA:s fredsvilja; man är redo att helt avstå från bruk av atomvapen, trots att i detta hänseende USA för närvarande äger och säkerligen för åtskilliga år framåt räknar med absolut överlägsenhet. Den ryska ståndpunkten är förklarlig ur maktsynpunkt, men den innebär ingen garanti för freden. Den förutsätter i realiteten att USA och andra stater skall utgå från att Ryssland frivilligt skall avstå från att producera atomvapen — de stater som Ryssland sedan åratals bedragit skall nu visa obegränsad tillit. Till lägets belysning hör att ett slags icke officiell kontroll är relativt lätt i USA, där pressen är fri och de kommunistiska agenterna har stora möjligheter, medan en liknande kontroll icke är möjlig bakom den ryska

järnridån. Frågans behandling ger i blyxtbelysning både skillnaden mellan amerikansk och rysk utrikespolitik och de grundläggande svårigheter som möter vid samarbete mellan en demokrati och en despoti. Vare sig Rysslands "motiv är fruktan eller fanatism", förklarade den amerikanske delegaten i atombombskommissionen, Osborn, för några veckor sedan, "kan det endast upprätthållas genom okunnighet: okunnighet hos den styrande gruppen i fråga om andra folks motiv och sinnelag; okunnighet hos det ryska folket om vad statsstyrelsen tvingar det att uthärda och om de slutliga fruktansvärda följderna därest denna politik fullföljes".

För kort tid sedan framställde några stater i atombombskommissionen — England, Kanada och Kina — ett kompromissförslag. Två särskilda konventioner skulle i ett sammanhang utarbetas, en om förbud mot atombomber, en om kontroll över atomkraften. Ryssland svarade nej genom Gromyko: en konvention om förbud måste först komma till stånd och genomföras och alla existerande atombomber förstöras innan ett avtal om kontroll vore möjligt. Ryssland vill alltså få bort atombomben i USA — dvs. den faktor som ensam tryggar USA:s överlägsenhet och därmed Västeuropas frihet —, och sedan kunde man diskutera ett kontrollavtal efter de

ryska linjer som utesluter varje garanti mot kapprustning. Alla utsikter till en uppgörelse torde därmed för lång tid framåt ha försvunnit.